

DR. MAGAY JUDIT¹

**A SZOLFÉZS SZEREPE ÉS FELADATA A HAZAI ÉNEK-
ZENE TANÁRKÉPZÉSBEN**

Dobszay László

(Szeged, 1935. február 2. – Budapest, 2011. augusztus 26. Széchenyi-és Erkel Ferenc-díjas magyar zenetörténész, népzene kutató, karnagy, egyetemi tanár.

A hangok világa címmel került megrendezésre 2019. február 2-án, a 2012 óta évente más-más tematikára épülő, Dobszay Lászlóra emlékező konferenciasorozat, amelynek évi témája Dobszay László zenepedagógusi munkássága volt. Dobszay László más sokoldalú tevékenysége mellett a hazai szolfézsoktatásban is jelentős szerepet vállalt, számos zeneiskolai tankönyv és tanári útmutató kiadvány szerzőjeként. A konferencián elhangzott előadások a Dobszay-szolfézs koncepció útját igyekeztek felvázolni egészen napjainkig, az alapfokú oktatástól a felsőoktatás területéhez tartozó tanárképzésben betöltött szerepéig. Jelen írás a konferencia-előadás szerkesztett változata.

Csaknem három évtizede veszek részt a felsőoktatás ének-zene tanári képzéseiben, emellett párhuzamosan, a közoktatás alsó- és középfokán is szereztem tapasztalatokat ének-zene, szolfézs, zeneelmélet, zeneirodalom, karvezetés-tanári és kórusvezetői munkakörben. Írásomban a különböző oktatási

---

¹ **Dr. Magay Judit** a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zeneelméleti Tanszék egyetemi docense, a Bartók Béla Zeneművészeti és Hangszerész-képző Gyakorló Szakgimnázium tanára.

szintek szükségletei, kezdő és kimeneti pontjainak ismeretei alapján próbálom felvázolni az ének-zene tanárképzés **szolfézs** tárgya köré épülő feladatokat, célokat. Vizsgálatom az ELTE BTK Zenei Tanszék közismereti tanár – ének-zene tanár szakpár képzésére irányul.²

A téma kibontása előtt, a konferencia névadójára hivatkozva, szükségesnek tartom néhány – Dobszay tanár úrhoz fűződő - saját élményem, emlékem felidézését.

A *Schola Hungarica* együttesbe való jelentkezésemkor a kórus vezetőjeként ismertem meg Dobszay Lászlót, majd nemsokára, zeneakadémiai tanulmányaim idején a magyar zenetörténet és a szabadon választható gregorián kurzus tanárát tisztelhettem benne. Később a felsőoktatás zenei képzéseinek átalakítása során – akkreditációs eljárási bizottság elnökeként – a Pécsi Tudományegyetemen oktatott szolfézs és zeneelmélet kurzusaimat segítette támogató kritikájával.

Dobszay László, a zenetörténész, egyházzeneész, zenetanár, kórusvezető, zeneszerző.

Mi az az útravaló, amit különböző szerepeiben tanulhattunk tőle, ami témánkhoz, a szolfézsoktatáshoz fontos szempontot adhat?

Elsőként: a zenével való foglalkozás kiindulópontja maga az értékes zenemű.

Másodsorban: az oktatás vezérfonalaként és az előadói gyakorlat átadásában: a rész-egész arányának állandó szem előtt tartása, a részismeret szerepének és funkciójának tudatosítása a zenei rendszerben.

Dobszay tanár úr nem a zenei ismeretátadást tekintette feladatának, sokkal inkább egyfajta lényeglátó, a mélyebb összefüggéseket kereső szemléletre tanított, ami által a zenemű nemcsak analizálandó és elsajátítandó anyagot, hanem egy magasabb rendű élményt, az alkotói tevékenység örömét nyújtja a mű újrateemtőjének, az előadónak.

Analízis nélkül nincs jó előadás, nincs értelme az analízisnek (jó!) előadás nélkül. Hányszor hallottuk tőle!

---

² Az ELTE BTK Zenei Tanszékén négy évig oktattam szolfézsot és zeneelméletet, 2015 és 2019 között. A Zenei Tanszék 2019-ben – kellő számú oktatója habilitálásának köszönhetően – a Bölcsészettudományi kar önálló intézetévé vált, azóta Művészetközvetítő és Zenei Intézet néven működik.

Rendszerszemlélet, saját élmény, a zenei élmény magasabb szintre emelkedése a mesterség titkainak megismerése által.

Hogyan jelennek meg ezek az elvek az ének-zene tanárképzésben?

Vessünk egy pillantást az ének-zenetanári feladatkörökre: énekórán tanít, gyermekkart vezet, tanári kórust vezet, zongorán kísér, zeneművet áthangszerel, zenei átiratot készít, szükség esetén saját kíséretet ír, megénekelte egy iskolányi gyereket, zenei vetélkedőt szervez és bonyolít le, zenei versenyeken értékel, tehetséggondozó feladatokat lát el.

Mire készít fel, milyen szerepet vállalhat a képzésben, a későbbi szakmai feladatok ellátásában a szolfézs?

A szolfézs feladata a zenei hallás képzése: megkülönböztető és reprodukáló képesség fejlesztése, hangzatok, ritmusok, dallami és harmóniai összefüggések felismerése, vokális előadói készség fejlesztése: tiszta intonáció kialakítása és stílusismereti jártasság elmélyítése.

A tárgy feladatainak megoldási lehetőségei előtt vizsgáljuk meg a képzésre érkezők előképzettségét, a felsőoktatási rendszerbe történő belépésüket!

A 10, illetve 11 féléves egyetemi képzés első lépcsője a felvételi vizsga.

A felvételi vizsga típusa intézményenként változó, több egyetem zenei tanszékén a felvételi gyakorlati része csupán szóbeli vizsgából áll, lapról éneklési, vokális és hangszeres előadói feladatokkal. A vizsgateljesítményt értékelő eredményhez hozzáadódnak a középfokú tanulmányokból hozott, illetve a szakpár (nyelv-szakok, matematika, történelem, biológia...) szerint figyelembe vett tantárgy érettségi vizsga alapján szerzett pontjai. Az összegzett pontszámok következtében gyakran előfordul, hogy a minimális zenei ismeretekkel rendelkező hallgató is felvételt nyer az ének-zene tanári képzésre.

A jelentkezők zenei élményei legtöbb esetben hangszeres tanulmányaikból származnak, a felvettek jelentős hányada kevés éneklési gyakorlattal rendelkezik. A beérkező hallgatók csoportja az előképzettséget tekintve heterogén összetételű, ritkábban zenei szakiskolai előtanulmányokkal, többségük azonban néhány évnyi hangszertanulás- vagy kóruséneklési tapasztalattal bír.

Hogyan segíti a képzésbe érkezőket a tervezett tananyag? Az alábbi táblázatok ismertetik a képzést egészét tekintve, a különböző egyetemeken szemeszterenként előírányzott heti óraszámot.

Eszterházy Károly Egyetem Ének-zene Tanszék

Félévek	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Szolfézs	2	2	2	2						
Zeneelmélet	2	2	2	2						

PTE Művészeti Kar Zenei Intézet

Félévek	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Szolfézs	1	1	1	1	1	1				
Zeneelmélet	1	1	1	1	1	1				

ELTE Zenei Tanszék

Félévek	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Szolfézs	2	2	2	2						
Zeneelmélet	2	2	2	2	2	2				

ELTE Zenei Tanszék 2018-tól

Félévek	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Szolfézs - Zeneelmélet	3	3	3	3						

A szolfézs mellett láthatjuk a zeneelmélet tantárgy óraszámát is. Az ELTE Zenei Tanszékén, a 2018-tól beérkező hallgatók számára a két tárgy összevonásra került egy mamutóra keretében. Gyors számítást végezve, ebben

az esetben, négy féléven keresztül heti 135 perc: 67,5 perc szolfézs és ugyanennyi zeneelmélet jut egy hétre.

A tanárképző intézményben a szolfézs- és zeneelmélet kurzusok csoportjainak kialakításánál sajnos nem vehető figyelembe az egyéni zenei előképzettségi szint, a sokféle szakpár órarendjét lehetetlen lenne ilyen finomsággal összehangolni. Így azonos kurzuson ül egymás mellett a középfokú képesítéssel rendelkező zenész és a zeneismeretben kevésbé járatos hallgató.

Milyen lehetőségek nyílnak a képzési időszak e rövid periódusában a hatékony fejlesztésre?

Eddigi tapasztalataim szerint, a négy félévnyi, óraszámban egyre szűkülő szolfézs és zeneelmélet tárgy akkor működik a legnagyobb hatékonysággal, ha az ismeretanyag és a hozzákapcsolódó fejlesztendő területek, egy-egy félévben mindkét tantárgyban hasonló témakörök, zenei stílusok köré rendeződnek. Az ismeretanyag több oldalról történő megközelítése, elméleti és gyakorlati tevékenység egyidejű végzése segíti a tananyag elmélyítését. Sajnos a zeneelmélet esetében az eddigi rendszerben sem nyílt lehetőség a tantárgyon kívül a harmóniahallás megfelelő előkészítésére, a szolfézs és zeneelmélet tárgy nem csúsztatható, mindkettő az első félévben indul. Amint a fentiekben láttuk, a 2018-as képzés összevont tanegységként vezeti be a két tárgyat. A két tárgy tananyagának összehangolási lehetőségei előtt tekintsük át a kezdőpontokat és végcélakat:

- Az első félévben kiindulási pontnak tekinthető a 2., 3. osztályos zeneiskolai szolfézs ismeretek ismétlése, összegzése – hangközök, alaphelyzetű hármashangzatok, előjegyzések, ritmikai alapképletek –, az itt felsorolt zenei elemek hallás utáni felismerése, lejegyzése, felépítése a gyakorlati órák feladata.
- Érkezési cél a 4. félév végén: zenei elemző tevékenység, széles körű tájékozódási szint minden zenei stílusban, dallam, ritmus, harmóniafordulatok és forma tekintetében. A zenei írás és olvasás, a zenei hallás készségek a zenei szakiskola 2. évfolyamának megfelelő szintet érnek el.

Ezek a paraméterek a teljesítés alsó határát jelzik, természetesen a zenei hallás, -írás, -olvasás készségeiben magasabb teljesítmények is jellemzőek.

A tantárgyi tartalmak szemeszterenkénti strukturálása bevált gyakorlat a felsőoktatásban.

A szolfézs és zeneelmélet tartalmi összehangolásában fontos szempont a zenei hallás fejlesztésének – itt a különböző előképzettség figyelembevételével – reális ütemezése. Az első két szemeszterben célszerűnek tűnik a klasszikus összhangzattan témaköreinek feldolgozása, majd ezt követően az időbeli és stílusbeli távolodás a kiindulóponttól.

Az alábbi táblázat szemlélteti a négy félévre kijelölt összhangzattani témaköröket: a bal oldalon a zeneelmélethez igazított, szolfézs keretében feldolgozandó zeneművek stíluskörét láthatjuk, az énekelt anyag maximalizált szólamszámával, a jobb oldalon az összehangolás kiindulási alapjaiként vett összhangzattani, zeneelméleti témaköröket. (A bécsi klasszikus formatani ismeretek, a túlrészletezettség miatt nem kerültek be a táblázatba.)³

I. félév	bécsi klasszika 3 szólamúság	klasszikus összhangzattan Összetett autentikus zárlat és bővítményei, T, SD, D funkcióhelyettesítés
II. félév	bécsi klasszika, barokk 4 szólamúság	szekvenciatípusok, domináns alterációk (mD, szűk7)
III. Félév	korai romantika 4-5 szólamúság	alterált szubdominánsok, 3 funkció akkordkörének bővülése a romantikában, tercokonság, neomodális

³ Az ismertetett táblázat saját tanári gyakorlatomat reprezentálja. Az egyes félévek tantárgytartalmait a szolfézs-zeneelmélet tárgyat oktató kollégáimnál a táblázattól eltérőek is lehetnek az oktatói szabadsággal élve. Fekete Anikó kolléganóm a kreatív zenei gyakorlatokra fektet kiemelt hangsúlyt. Lásd részletesen: Fekete Anikó: „Zenei jógyakorlatok létrejöttének támogatása leendő ének-zene tanárok körében”, in *Parlando*, 2021 (4), 1-37. http://www.parlando.hu/2021/2021-4/Fekete_Aniko.pdf (Utolsó megtekintés: 2022. 04. 30.)

IV. Félév

reneszánsz, barokk

4-5 szólamúság

polifon szerkesztés a
reneszánsz és barokk
műfajokban

Felmerül a kérdés: a késő romantika és a 20. századi zene melyik félév anyaga lehet?

Az 5. és 6. félévben záróvizsga felkészítő tárgy szerepel az új képzéshálóban, heti 2 óra időtartamban. E két félév kijelölt tananyaga, tulajdonképpeni funkciója a komplex záróvizsga (a képzés 4. évében) tételeihez tartozó zeneelméleti anyag tárgyalása. A korábbi képzésstruktúra szerinti zeneelmélet 5. és 6. félévének funkcióit kissé kibővítve, a késő romantika, az impresszionizmus, illetve a Bartók-Kodály harmóniavilágába történő bevezetés is beépíthető az oktatási anyagba, talán ezzel lehetőség nyílik a záróvizsga 20. századi stíluskört tárgyaló tételeinek megalapozottabb feldolgozására. Ennek a tananyagnak a feldolgozásmódjában a szolfézs jellegű feladatok (dallam lejegyzése, egyéni ének, kamaraének) is helyet kapnak, így biztosítható továbbra is folyamatosan az elmélet – gyakorlat helyes aránya.⁴

A szolfézs-zeneelmélet egységében a szolfézs tananyag összeállításának, a művek kiválasztásának szempontjait az alábbiakban lehet meghatározni:

- tartalmazni kell a tárgyalt zenei stílus, zeneelméleti témakörök harmóniai fordulatait,
- feldolgozása, megszólaltatása összhangban álljon a csoport reprodukáló képességeivel,
- a kiválasztott szemelvények egy része kiegészítő anyagként felhasználható legyen az alsó- vagy középfokú énekoktatásban (repertoár- bővítés)

---

⁴ A Covid-19 világjárvány alatt a jelenléti oktatásról a távolléti oktatásra kellett átállnia a Zenei Tanszéknek is. Mindez új módszereket, megközelítésmódokat tett szükségessé a hallgatói motiváció fenntartásához, mely az improvizáció és a megfelelő stílus- és repertoárismeret utáni egyéni alkotást is bevonta az oktatási-tanulási folyamatba. Lásd részletesen: Dr. Horváth Ágnes: „Tanulás – improvizáció – alkotás. Kreatív zenei műhely és innovatív szemléletű zeneelmélet-oktatás az ELTE-n”, in *Parlando*, 2021 (3). 1–15. https://www.parlando.hu/2021/2021-3/Horvath_Agnes.pdf (Utolsó megtekintés: 2022. 04. 30.)

A tananyag műfaji bontás szerint: kánonok, dalok, vokális kamaraművek, kórusművek, áriák részletei, hangszeres kamara-művek, nagyobb apparátusra készült alkotások egyszerűbb letétjei.

A szolfézs tananyag tanórán kívüli feldolgozását három feladattípusban végzik a hallgatók: szólóének-, zongorával kiegészített ének- és kamaraénekes feladatok.

A szemeszter során rövid határidejű (heti) és hosszú távú (havi) feladatokat egyéni beszámolóikban teljesítik a diákok.

Végül – valóban a gyakorlatról – néhány szó a tanóra felépítéséről:

A szolfézsóra tananyagát az aktuális összhangzattani, zeneelméleti témakörhöz igazítjuk, az adott óra felépítésében a heti (általában ének+zongora előadásban) feladatként szolgáló mű a kiindulási pont. A kijelölt zenei szemelvény hangneme(i)ben énekes és írásos feladatokat végeznek a hallgatók.

A zenei alkotás egy-egy kiválasztott részletéből hangközmenet, majd a hangközmenetet kiegészítő harmóniamenet szolgál hallásgyakorlatként.

A harmóniamenet elemzése (visszacsatolás az összhangzattani ismeretekhez) után, a mű ugyanezen részletét eredeti formában – dallam és harmóniai basszus, tehát legfeljebb kétszólamban – jegyzik le a hallgatók.

A feldolgozott részlet visszakeresése a teljes műben a kivetített kottakép alapján történik, az ellenőrzés, a lejegyzési hibák kijavítása ez által biztosított. A munkafolyamat vége, a zenemű egészének megszólaltatása a legfontosabb feladat, az elemző munka élményszintre történő emelésével. A zenei élmény intenzitását növelheti a zenemű meghallgatása kiváló előadók tolmácsolásában.

Az óra mindegyik egységében a célok kijelölése, a folyamat részleteinek tudatosítása segíti a hallgatókat a motiváció megtartásában, emelésében.

A gyakorláshoz módszertani útmutatót kínálva, nehéz dallamfordulatok elénekléséhez a dallam főhangjainak, az igazodás támpontjainak kijelölésével, a bonyolultabb ritmikai képletek esetén az elemekre bontással.

A dalok figurációban gazdag zongorakíséretei helyettesíthetők a zeneelmélet órán közösen elkészített harmóniakivonattal.

A tanulási folyamat nemcsak a tárgyi tudást, stílusismereti jártasságot bővíti, hanem a gyakorlatban szerzett módszertani útmutatót, tapasztalatokat jelent a

tanárjelölt számára. A tanárjelölt maga is részese, alanya annak a tudatosított folyamatnak, amivel részt vesz a következő generáció képzésében.

Mindezek után a kiindulásként megfogalmazott szolfézs feladatkört néhány lényeges ponttal egészíthetjük ki: módszertani útmutató, repertoárismeretet bővít és oktatási anyagot kínál a jövőbeli pedagógusi munkához, a rendszerszemléletű ismeretbővítés által magasabb szintű zenei élmény megéléséhez segíti hozzá a képzés résztvevőjét.

A zenét hallgatjuk, elemezzük, megszólaltatjuk, mert „nincs jó előadás analízis nélkül”.